

Központi Statisztikai Hivatal

Pécsi Igazgatósága

**A DÉL-DUNÁNTÚLI SZŐLŐ- ÉS
GYÜMÖLCSTERMESZTÉS HELYE
AZ ORSZÁGBAN**

Száma: 17 /2005

Pécs, 2005. július

© Központi Statisztikai Hivatal

Pécsi Igazgatóság, 2005

ISSN 1786-9145
ISBN 963 215 835 0

Igazgató:

dr. Horváth József

Tájékoztatási osztályvezető:

dr. Németh Zsolt

Készítette:

Fritz János

*Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével, adatok átadása
csak a KSH Pécsi Igazgatósága engedélyével történhet!*

A KSH Pécsi Igazgatósága kiadványai
megrendelhetők, megvásárolhatók:

Pécs, József Attila u. 10/A. Telefon: 72/533-300 Telefax: 72/533-333

KSH az interneten: www.ksh.hu

TARTALOM

	Oldal
Bevezető.....	4
A szőlő- és bortermelés.....	5
A gyümölcsstermesztés.....	14
Összefoglalás.....	21
Táblázatok.....	23
A szőlőtermesztő gazdaságok számának változása.....	24
Az átlagos szőlőterület nagyságának változása.....	24
A gyümölcsstermesztő gazdaságok számának változása.....	25
Az átlagos gyümölcsös-terület nagyságának változása.....	25
A szőlőterület fajtacsoportonkénti megoszlása a gazdasági szervezetekben.....	26
A szőlőterület fajtacsoportonkénti megoszlása az egyéni gazdaságokban.....	26
Az almatermésű gyümölcsök régiókénti megoszlása a gazdasági szervezetekben.....	27
A csonthéjas gyümölcsök régiókénti megoszlása a gazdasági szervezetekben.....	27
A héjas gyümölcsök régiókénti megoszlása a gazdasági szervezetekben.....	28
A bogyós gyümölcsök régiókénti megoszlása a gazdasági szervezetekben.....	28
Az almatermésű gyümölcsök régiókénti megoszlása az egyéni gazdaságokban.....	29
A csonthéjas gyümölcsök régiókénti megoszlása az egyéni gazdaságokban.....	29
A héjas gyümölcsök régiókénti megoszlása az egyéni gazdaságokban.....	30
A bogyós gyümölcsök régiókénti megoszlása az egyéni gazdaságokban.....	30
A gyümölcs- és borfogyasztás az európai országokban.....	31
Módszertani megjegyzések.....	32
Függelék.....	34

Bevezető

A szőlő- és gyümölcsstermesztés a hazai agrárstruktúrán belül napjainkban is háttérbe szorul a gabona és a húszágazat mellett. A piaci keresletnek a magas szakismeretet, nagyobb figyelmet kívánó termékek felé való eltolódása, az egészségesebb fogyasztási szokások térhódítása mind nagyobb esélyt adhat arra, hogy növekedjen a szőlő- és gyümölcsstermesztés súlya a mezőgazdasági termelésben. Ehhez az országnak minden adottsága megvan: a kedvező talaj- és éghajlati viszonyok mellett termelőinket számos, hazánkban honos, hungaricum jellegű szőlő-, bor és gyümölcsfajta is versenyképessé teszi a nemzetközi porondon. Mindemellett a szőlő- és gyümölcsstermelés a magas élők munkai igénye miatt a foglalkoztatásra is kedvező hatást gyakorolhat.

A teljes jogú uniós taggá vált Magyarország számára az integrációval a szőlő-, és bortermelés vonatkozásában is új távlatok nyíltak meg. A feleslegek megszüntetése érdekében ugyan érvényesülnek a közösségi piacsabályozás elemei (pl. kivágások támogatása), azonban az uniós források igénybevételével egy olyan ültetvényszerkezet-átalakítás mehet végbe, ami a termelők számára hosszú távon a korábbinál piacpesebb termékek előállítását teheti lehetővé.

A gyümölcsstermesztésnél pedig azáltal, hogy e termékek vonatkozásában az Európai Uniós piacsabályozási rendelet nem állít fel termelési korlátokat – azaz a termékek piacra jutásában csak az ár és a minőség a meghatározó – a termelők számára elvileg már most lehetővé válik a nyugat-európai piacokon való jelenlét. A lehetőségek nagyságát jelzi az is, hogy az EUROSTAT adatai szerint 2001-ben a friss gyümölcsökkel való önellátottság szintje az akkori tizenöt tagállam szintjén 85 százalék volt. (Ezen belül Németország 20, Ausztria 68, Finnország és Svédország pedig 8-8 százalékos szinten tudta a fogyasztóit saját termelésből ellátni.)

A kertészeti ágak jelenlegi európai és magyar tendenciáira mindenekelőtt a termelés koncentrációja és a minőségi követelmények fokozott előtérbe kerülése jellemző. Ez a folyamat a szőlő- és a borágazatban egyrészt a szőlőterületnek a termelők egy részénél végbemenő növekedése (telepítés, vásárlás, stb.), másrészt a nagygazdaságok, illetve a feldolgozók integrátori tevékenysége révén valósul meg. Az utóbbinál látni kell, hogy a vertikum főbb szakaszai – a szőlészet és a borászat – egymástól szervezetiileg és tulajdonilag is elválnak, és az atomizált termelési fázissal szemben a nagy feldolgozó pincészetek állnak, amelyek a feldolgozó-, tároló-, és palackozó kapacitás jelentős részét birtokolják. A kisebb termelők számára a megoldás itt a nagyobb értékesítési biztonságot nyújtó pinceszövetkezetek alakítása lehetne, ám ez a folyamat még nagyon az elején tart.

A gyümölcsstermesztésben – azzal együtt, hogy itt is számolni kell a nagyobb szervezetek és a feldolgozó cégek kistermelőket integráló tevékenységével – az ágazati sajátosságokból (így a termelés és a piac erősen szezonális jellegéből) adódóan markánsabb a törekvés a termelők között az egyenrangú partnerségén alapuló integrációk léthozására, mint a szőlőstermesztésnél. Ezt a TЭСZ-ek (teljes nevükön zöldség-, gyümölcsstermelői, értékesítő szervezetek) számának növekedése is mutatja. Utóbbi szervezetekről tudni kell, hogy jogi keretet biztosítanak termelői szövetkezeteknek ahhoz, hogy egy-egy terméket megfelelő mennyiségben és minőségben a piacra juttassanak. A TЭСZ-ek alakítását egyébként nyugati minták alapján először a kormányzat kezdeményezte 1999-ben, és a jogi elismerés – illetve az azzal járó támogatás – a résztvevők adott számához és az éves árbevétel bizonyos összegéhez van kötve. A termelők összefogásának ösztönzésében közrejátszott az is, hogy a privatizáció következtében a korábbi termelés széttörédezett, és az elaprózott struktúra üzemenként más-más természetstechnológiát, más-más termelési színvonalat, következőképpen más-más termékminőséget eredményezett.

Ugyanakkor látni kell azt is, hogy – mivel az EU-ban a gyümölcsstermesztés nincs kvótához kötve, és ott a piacsabályozás a TЭСZ-eken keresztül történik – e szervezetek léte nálunk harmonizációs követelmény is.

Fontos szempont itt a fogyasztás is, aminek az egy főre jutó hazai mennyisége az elmúlt mintegy tíz évben mind a gyümölcsök, mind a bor vonatkozásában számottevően nőtt. Míg a hazai fogyasztás 1991-ben még mindkét termék esetében elmaradt a bejártatottabb piacgazdasággal rendelkező európai országok mögött, addig azt 2001-ben már csak a hagyományosan nagy gyümölcs-, és bortermelő mediterrán országok előzték meg. (A bornál meg kell jegyezni, hogy nálunk a fogyasztás elmúlt évekbeli növekedése összefügg az olcsó, rossz minőségű termékek – pl. kannás borok – piacának fellendülésével is.)

A fogyasztást erősen befolyásolják a fogyasztói preferenciák is. Itt, mint legújabb tendenciát, a nálunk még kevésbé elterjedt biokultúrát kell megemlíteni, azaz olyan termékek termelését, amelyeknél a termelők szavatolják, hogy a termesztés során felhasznált vegyszereket egy kritikus szint alatt tartják.

Másfelől a termelők is igyekeznek hatni a fogyasztókra, így a legújabbfajta marketing-stratégiáknál a borutakat kell kiemelni, ahol adott termőtájuk termelői fognak össze és a bor középpontba állításával kínálnak különböző szolgáltatásokat a fogyasztóknak. Ez az értékesítési forma – amelynek az elzászi „vin de route” szolgál mintaképpül – a borfogyasztást összeköti a gasztronómiai élvezetekkel, a látnivalóvalókkal és a sportolási-, szórakozási lehetőségekkel.

A kertészeti tevékenység jövőbeni kiszélesítésének kedvező terepe lehet a dél-dunántúli régió is, azonban meg kell jegyezni, hogy a térségben inkább a szőlő- és bortermelésnek vannak hagyományai, míg a gyümölcsstermesztés a mai napig kevésbé preferált ágazatnak számít. A sokfelé kiváló talajadottságok nálunk a termőföld-hasznosításban hagyományosan a szántóföldi növénytermesztésnek, illetve az állattartás szempontjából nélkülözhetetlen rét-, és legelőgazdálkodásnak kedveznek és a gyümölcsstermesztés így sokkal inkább kiegészítő tevékenység szerepet tölt be, mintsem egy nagytételekben termelő piacorientált ágazatét.

A továbbiakban az erre vonatkozó legfrissebb adatok, a 2003. évi Gazdaság-szerkezeti Összeírás eredményei¹, valamint a 2004. évi termékmérlegek alapján mutatjuk be, hogy melyek azok a legújabb tendenciák, amelyek a dél-dunántúli szőlő- és bortermelésre, illetve gyümölcsstermesztésre jellemzők. Bemutatjuk továbbá azt is, hogy a térség e tevékenységek alapján milyen helyet foglal el a régiók rangsorában.

A szőlő- és bortermelés

Az ágazat régióbeli jelentőségét jól mutatja, hogy az ország 22 borvidékéből öt található a Dél-Dunántúlon – a Balatonboglári, a Pécsi, a Szekszárdi, a Tolnai és a Villányi –, és ezek a régió településeinek egyötödére terjednek ki. Bormarketing szempontjából azonban ennél is fontosabb, hogy a régióban koncentrálódik a hazai minőségi vörösbor-termelés legnagyobb hányada, miközben lényeges azt is hangsúlyozni, hogy a borkultúra több dél-dunántúli borvidéknél a római kori Pannóniáig, vagy még régebbre, a keltáig nyúlik vissza.

¹ A szöveges elemzéshez, illetve a Táblázatok részhez a „Magyarország mezőgazdasága, 2003 – Gazdaság-szerkezeti Összeírás” című kétkötetes országos kiadvány adatait használtuk fel.

A borvidékek lehatárolására vonatkozóan jelenleg a 97/2004. (VI. 3.) számú, a borok eredetvédelmi szabályáról szóló FVM-rendelet van érvényben. E szerint:

- *Baranyában:*

- a **Pécsi borvidék** a maga négy körzetbe – a pécsibe, a versendibe, a szigetváriba és a kaposiba – szervezett 39 településével túlnyúlik a Pécsi medencén és a mecseki területeken, valamint a Baranyai-geresdi dombságon túl kiterjed a Kaposvölgy több településére is. A borvidék szőlőterületének a legnagyobb részét fehér szőlőfajták foglalják el, és itt a chardonnay-t, a cirfandlit, a rajnai rizlinget, az olaszrizlinget, a zöld veltelinít és a rizlingszilvánit kell kiemelni.
- a **Villányi borvidék** a megye déli részén a Villányi-hegy környékének 17 településére kiterjedően helyezkedik el. Itt két körzetbe – a villányiba és a siklósiba – szervezve legnagyobb részben vörös borokat termelnek, amelyek közül a legismertebbek a korábban kékoportónak, 2004. május 1-től pedig jobb híján portugiesernek nevezett fajta, továbbá a kékfrankos, a cabernet sauvignon, a cabernet franc, a merlot, a pinot noir és a zweigelt. Ugyanakkor számottevő a fehér borszőlő-termesztés is, ahol a legjellemzőbb szőlőfajtáknak az olaszrizling, a chardonnay, a hárslevelű és a rajnai rizling számítanak.

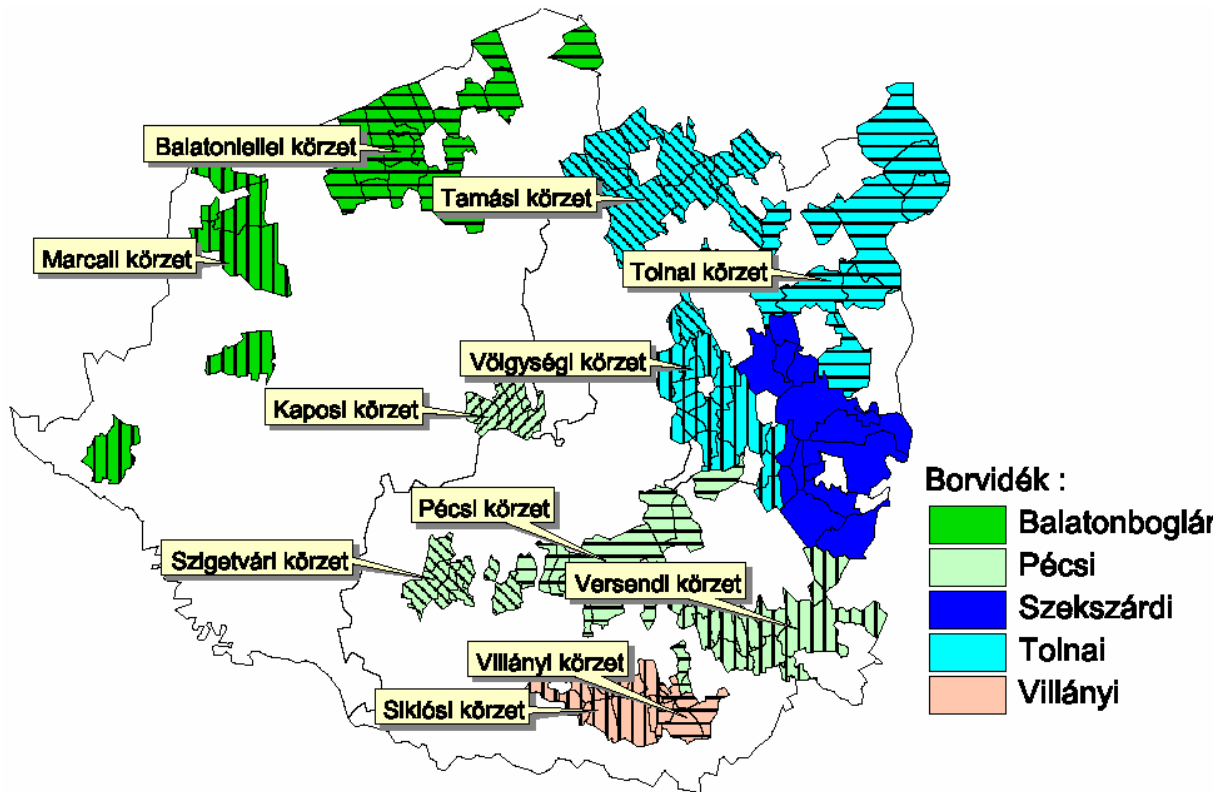
- *Somogyban:*

a **Balatonboglári borvidék** két körzetre – a balatonlelleire és a marcalira – tagoltan a déli Balaton part és a Marcali hátság 27 települését foglalja magába, ahol főként fehérborokat termelnek. Ez utóbbiaknál elsősorban az olaszrizlinget, a chardonnayt, az Irsai Olivért, a királyleánykát és a rajnai rizlinget fontos megemlíteni. A legjellemzőbb vörösborokat ugyanakkor a merlot, a kékfrankos, a cabernet sauvignon és a pinot noire jelenti.

- *Tolnában:*

- a **Szekszárdi borvidék** a tolnai megyeszékhelyet és annak közvetlen környékét jelentő településeket foglalja magában, amelyek részint a Szekszárdi dombság, részint a Sárköz területén található. Az összesen 14 települést felölelő borvidék alapvetően a vörösborairól híres termőtáj, ahol olyan borokra érdemes a figyelmet felhívni, mint például a kadarkára, a kékfrankosra, a bikavérre és a merlot-ra.
- a **Tolnai borvidék** a régió eltérő adottságú északkeleti területeire terjed ki, ahol három körzetre – a tolnaira, a völgségire és a tamásira – tagolva 41 települést fog át. Ez utóbbiakhoz a régió kívül még hozzájön öt Fejér megyei település is. A viszonylag új borvidéken mintegy fele-fele arányban természetesen vörös és fehér borszőlőket. Az előbbieknél a kadarkát, a kékfrankost, a zweigeltet, az utóbbiaknál pedig az olaszrizlinget, a chardonnay-t, a rizlingszilvánit és a királyleánykát kell megemlíteni.

A Dél-Dunántúl borvidékei

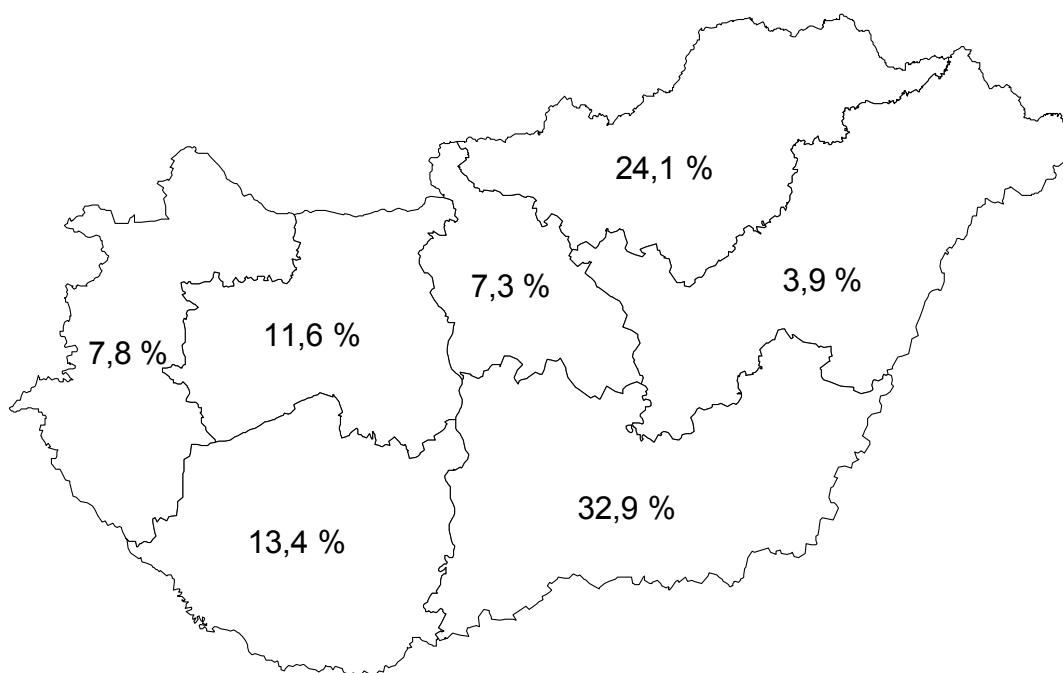

A 2004. decemberi Gazdaságszerkezeti Összeírás (GSZÖ) során a Dél-Dunántúl az ország **szőlőterületének**² a 13,4 százalékát mondhatta a magáénak, ami a térségnek a régiók rangsorában a harmadik helyet biztosította. Ezen belül Baranya részesedése 3,7, Somogyé 4,5, Tolnáé 5,2 százalékot tett ki. Országosan a legnagyobb szőlőterületek ugyanakkor a Dél-Alföldön és Észak-Magyarországon összpontosultak, míg arányában a legkevesebb terület az észak-alföldi és a közép-magyarországi régióra jutott.

² Azok a legalább 200 m²-es földdarabok kerültek megfigyelésre, amelyeket összefüggően – azonos sor- és távolságra – telepítettek be szőlővel.

Az ország szőlőterületének régiókénti megoszlása

2003

Ezzel együtt a GSZÖ idején a hazai szőlő- és bortermelőknek a legjelentősebb hányada a Dél-Dunántúlon volt található, amit az is mutat, hogy az ország 543 **szőlőterületet használó** gazdasági szervezetének és 195 ezer egyéni gazdaságának a 18,6, illetve 27,1%-át regisztrálták a térségben, amely mutatókkal az a régiók rangsorában az első helyen állt. A gazdasági szervezeteknél a szőlőterületet használók aránya ugyancsak kiemelkedő volt az észak-magyarországi régióban, míg az egyéni gazdaságoknál a Nyugat-Dunántúlon tapasztaltak a dél-dunántúlihoz hasonlóan magas értéket. Arányában a legkevesebb szőlőművelő gazdaságot ugyanakkor a szervezetek száma alapján az Észak-Alföldön, az egyéni gazdaságok között pedig Közép-Magyarországon regisztráltak.

A dél-dunántúli szőlőművelő gazdasági szervezetek által használt **átlagos szőlőterület** így meghaladta ugyan az országos átlagot, de elmaradt a legmagasabbnak számító közép-magyarországi és dél-alföldi értékektől. Az egyéni gazdaságoknál viszont a régiókban regisztrált fajlagos terület jóval kisebb volt az országos átlagnál és annak csak a legkisebb nyugat-dunántúli, illetve az észak-alföldi értékek maradtak alatta. A régió belül ugyanakkor a legnagyobb átlagos szőlőterület a gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok körében is Tolnában volt tapasztalható, a legalacsonyabb pedig Baranyában.

A szőlőművelésre vonatkozó főbb adatok az ország régióiban
2003. december

Régió	Szőlőterületet használó		Az összes szőlőterületen belül a gazdasági szervezetek részese-dése, %	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok
	gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok			
	számának megoszlása, %			által használt szőlőterület átlagos nagysága, ha	
Közép-Magyarország	10,3	6,8	24,8	29,14	0,37
Közép-Dunántúl	13,6	15,8	15,3	19,15	0,25
Nyugat-Dunántúl	9,0	18,6	7,9	11,12	0,18
Dél-Dunántúl	27,1	18,6	29,1	23,37	0,23
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>11,6</i>	<i>5,7</i>	<i>36,6</i>	<i>19,76</i>	<i>0,19</i>
<i>Somogy</i>	<i>5,9</i>	<i>7,0</i>	<i>21,1</i>	<i>25,50</i>	<i>0,22</i>
<i>Tolna</i>	<i>9,6</i>	<i>5,9</i>	<i>30,3</i>	<i>26,44</i>	<i>0,28</i>
Észak-Magyarország	24,3	18,2	10,4	16,87	0,54
Észak-Alföld	3,5	9,3	3,3	5,79	0,18
Dél-Alföld	12,2	12,6	5,6	24,59	1,11
Összesen	100, 0	100,0	12,5	20,20	0,40

A Dél-Dunántúlon – az ország több régiójához hasonlóan – a GSZÖ és a 2000. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (AMÖ) közötti időszakban³ az egy szőlőt használó gazdaságra jutó átlagos szőlőterület a gazdasági szervezetekben csökkent, az egyéni gazdaságokban pedig nőtt. Ez azzal magyarázható, hogy míg a gazdasági szervezetekben a szőlőterület stagnálásával párhuzamosan emelkedett a szőlőművelő gazdaságok száma, addig az egyéni gazdaságokban a szőlőhasználók számának mérséklődésével inkább a terület nőtt (lásd az 1. és a 2. számú táblázat). Ennek hátterében egyrészt szervezeti változások állnak: a gazdasági társaságként tevékenykedő nagyüzemek szervezeti és jogi szétválásaira, illetve egyes részlegeknek az anyacégtől való kiválására kell itt elsősorban gondolni, miközben több esetben a borvidékek professzionálisabb egyéni gazdái is döntöttek úgy, hogy a továbbiakban társasági vagy szövetkezeti keretek között folytatják tevékenységüket. Másrészt azt is látni kell, hogy az elmúlt években a termelők bizonyos csoportjai – főként az egyéni gazdálkodókra igaz ez – a támogatások igénybevételével jelentős ültetvénytelepítésbe kezdtek, ami szintén hozzájárult a szőlőterület számottevő növekedéséhez az adott körben. A dél-dunántúli megyékben e tendenciák a gazdasági szervezetek vonatkozásában az országos átlagnál erőteljesebben, az egyéni gazdaságoknál annál kevésbé érvényesültek.

³ A GSZÖ adatai a hasonló megfigyelési kör miatt inkább az AMÖ-adatokhoz hasonlíthatók, és nem a 2001. évi Szőlő-, Gyümölcsültetvény Összeírás adataihoz. Az utóbbinak a főbb megfigyelési szempontjai ugyanis jelentősen eltértek a GSZÖ és az AMÖ számbavételi kritériumaitól (lásd a Módszertani megjegyzéseket).

A főbb gazdálkodási formák átlagos ültetvény nagyságával kapcsolatban meg kell vizsgálni a szőlőterület **szektoronkénti megoszlását** is. Itt fel kell hívni a figyelmet arra, hogy 2003 decemberében a gazdasági szervezetek szőlőterületből való részesedése a régiók közül a Dél-Dunántúlon volt a legnagyobb, amely érték még a közép-magyarországi mutatót is meghaladta, miközben e szektor részesedése az alföldi térségekben volt a legalacsonyabb. A régióon belül a gazdasági szervezetek művelésében lévő szőlőterület aránya Baranyában volt a legnagyobb és Somogyban a legkisebb.

A gazdasági szervezetek – mivel az 1994. évi földtörvény értelmében a földnek csak természetes személy lehet a tulajdonosa – kénytelenek a szőlőterületeket dolgozóiktól, nyereségágon érdekelt stakeholder-eiktől – a szövetkezeteknél például nyugdíjas tagoktól és külső üzletrész-tulajdonosoktól –, valamint szervezeten kívüli személyektől bérelni. E csoportok főként a korábbi nagyüzemi táblákban szerzett tulajdonrészüket szeretnék megműveltetni, és ezért területüket használatra átengedik az utódszervezetnek, amely rendelkezik a megmunkáláshoz szükséges gépekkel, eszközökkel, valamint feldolgozó kapacitásokkal. (Lehetséges olyan együttműködési forma is, ahol a terület megmarad a magánszemély művelésében és a szervezet díjazás ellenében csak a gépi munkákat – talajművelés, műtrágyázás, vegyszerezés, stb. – végzi el, a tulajdonos pedig szüret után a termését vagy a szervezetnek adja el, vagy felhasználja azt mustnak, illetve maga értékesíti a piacon.)

A szőlőművelő gazdasági szervezetek lehetnek tisztán szőlő-, és bortermeléssel foglalkozó cégek, de lehetnek olyan társaságok és szövetkezetek is, ahol a szőlészet-borászat csak egyike a szervezet által végzett tevékenységeknek. Az előbbi cégek ugyan többnyire a szőlészet-borászatnak a korábbi nagyüzemekből való kiválásával jöttek létre, azonban a privatizáció során szőlőtulajdon szerzésével külföldiek is alapítottak történelmi borvidékeken borászati vállalkozásokat. Azon utódszervezeteknél pedig, amelyek a szőlészet-borászat mellett más tevékenységgel is foglalkoznak, a szervezeti szétválások általában kevésbé érintették a szőlő-, és bortermelő kapacitásokat.

A beruházásnak számító ültetvénytelepítést tekintve a vegyes profilú szervezetek látszólag előnyben vannak a tisztán borászati vállalkozásokkal szemben, mivel a termelés kibővítéséhez nekik más művelési ágak is rendelkezésükre állnak. A kérdés azonban itt mindkét típusnál az, hogy a dolgozóknak és a tulajdonosoknak – a vagyonhoz kapcsolódó érdekeltségen (pl. osztalékon) túl – mennyire erős a működéshez kapcsolódó érdekeltségük. Tehát egy tisztán borászati profilú cégnél, amennyiben számottevő érdekek fűződnek a tevékenység felfuttatásához, úgy a vállalkozás dolgozói és tulajdonosai feltehetően a nyereség rovására is készek – magánszemélyekként – szőlőtelepítésre alkalmas területeket vásárolni. A szakemberek szerint az utóbbi években az ültetvényterület bővítése inkább az ágazat professzionálisabb vállalkozásaira volt jellemző, mint arra a körre, amely a szőlő- és bortermelés mellett még más tevékenységgel is foglalkozik.

A Dél-Dunántúl nagybani bortermelésre való beállítottságát az is mutatja, hogy 2003 decemberében a gazdasági szervezetek országos borszőlő-területének a legjelentősebb hányada – egyharmada – volt a térségben található. (Tolna ezen belül 13,6, Baranya 10,9, Somogy pedig 8,4 százalékot mondhatott a magáénak.) Országosan jelentős volt ugyan a régió egyéni gazdaságainak borszőlő-termelése is, azonban ennek részesedése elmaradt a legnagyobb termelői körzeteknek számító Dél-Alföld és Észak-Magyarország mögött, amelyek a terület 37, illetve 25%-át mondhatták a magukénak. A csemegeszőlővel kapcsolatban fontos kiemelni, hogy annak termelése mindkét szektornál az észak-magyarországi és a dél-alföldi régiókra koncentrálódik. (A bor- és csemegeszőlő területtel kapcsolatban lásd az 5. és a 6. számú táblázatokat.)

A gazdasági szervezeteknek a régió szőlő- és borvertikumában való átlagosnál nagyobb súlya mindazonáltal jelentős termelésbeli különbséggel jár együtt, ami összefügg az ágazatra jellemző **koncentrációs folyamatokkal**. Így míg 2003 decemberében a dél-dunántúli gazdasági szervezetek 18%-a esett a – legmagasabb kategóriának számító – legalább 30 hektárral rendelkező körbe, és művelte a szektor szőlőterületének a 71%-át, addig a gazdaságok kevesebb mint harmada a legfeljebb 2,99 hektárt használó legkisebb kategóriába tartozott, amely a területnek csak valamivel több, mint egy százalékát kezelte. E számok alapján úgy tűnik, hogy a Dél-Dunántúlon a szőlőterületek koncentrációjának mértéke valamivel nagyobb az országosnál, miközben ez a folyamat a régiók közül Közép-Magyarországon jelentkezik a legerőteljesebben és az Észak-Alföldön a viszonylag leggyengébben. A régiókn belül ugyanakkor a legnagyobb fokú területi koncentrációt Baranyában, a legkisebbet pedig Somogyban regisztrálták.

A szőlőterület és a gazdaságok nagyság-kategóriánkénti megoszlása a gazdasági szervezetekben, %
2003. december

Régió	A 2,99 hektáros és kisebb	A 3,30 – 9,99 hektár közötti	A 10,00 – 29,99 hektár közötti	A 30,00 hektáros és nagyobb	Összesen
	területtel rendelkező gazdaságok				
száma szerint					
Közép-Magyarország	37,5	19,7	23,2	19,6	100,0
Közép-Dunántúl	39,1	28,4	17,6	14,9	100,0
Nyugat-Dunántúl	53,1	16,3	18,4	12,2	100,0
Dél-Dunántúl	29,2	23,8	28,6	18,4	100,0
<i>Ezen belül: Baranya</i>	<i>41,3</i>	<i>23,8</i>	<i>19,0</i>	<i>15,9</i>	<i>100,0</i>
<i>Somogy</i>	<i>15,6</i>	<i>28,1</i>	<i>34,4</i>	<i>21,9</i>	<i>100,0</i>
<i>Tolna</i>	<i>23,1</i>	<i>21,2</i>	<i>36,5</i>	<i>19,2</i>	<i>100,0</i>
Észak-Magyarország	26,5	30,3	25,8	17,4	100,0
Észak-Alföld	63,1	15,8	15,8	5,3	100,0
Dél-Alföld	25,8	28,7	25,8	19,7	100,0
Összesen	33,8	25,2	24,1	16,9	100,0
szőlőterülete szerint					
Közép-Magyarország	0,9	4,4	14,6	80,1	100,0
Közép-Dunántúl	2,5	8,9	18,3	70,3	100,0
Nyugat-Dunántúl	3,3	6,5	26,0	64,2	100,0
Dél-Dunántúl	1,2	6,0	21,5	71,3	100,0
<i>Ezen belül: Baranya</i>	<i>1,6</i>	<i>6,4</i>	<i>22,9</i>	<i>69,1</i>	<i>100,0</i>
<i>Somogy</i>	<i>0,7</i>	<i>6,4</i>	<i>25,6</i>	<i>67,3</i>	<i>100,0</i>
<i>Tolna</i>	<i>0,5</i>	<i>5,2</i>	<i>24,5</i>	<i>69,8</i>	<i>100,0</i>
Észak-Magyarország	2,3	9,7	26,2	61,8	100,0
Észak-Alföld	7,2	18,0	33,3	41,5	100,0
Dél-Alföld	1,4	6,9	21,7	70,0	100,0
Összesen	1,7	7,2	21,4	69,7	100,0

Az egyéni gazdaságok körében hasonló koncentrációs folyamatokkal kell számolni: míg a GSZÖ idején a gazdálkodók alig egy százaléka tartozott a – legmagasabb kategóriának számító – legalább 3 hektáros gazdaságcsoportba, amely kör a szektor szőlőterületének 26 százalékát kezelte, addig a gazdaságok 89%-a a legalacsonyabb kategóriába, a legfeljebb 0,29 hektárt használó körbe esett és művelését az adott terület 39%-ára terjesztette ki. E számok azt mutatják, hogy régióink egyéni gazdaságaiban a felmérés idején a szőlőterületek koncentrálódásának mértéke azzal együtt kisebb volt az országosnál, hogy e folyamat a régiók közül a Dél-Alföldön és Közép-Magyarországon az átlagosnál jobban, az Észak-Alföldön és Nyugat-Dunántúlon pedig annál gyengébben jelentkezett. A régióon belül az egyéni gazdaságok vonatkozásában a legerőteljesebb mértékű koncentrálódás Tolnában, a legkisebb pedig Baranyában volt tapasztalható.

A szőlőterület és a gazdaságok nagyság-kategóriánkénti megoszlása az egyéni gazdaságokban, %
2003. december

Régió	A 0,29 hektáros és kisebb	A 0,30 – 0,99 hektár közötti	Az 1,00 – 2,99 hektár közötti	A 3,00 hektáros és nagyobb	Összesen
	gazdaságok				
	száma szerint				
Közép-Magyarország	85,1	10,9	2,5	1,5	100,0
Közép-Dunántúl	86,1	10,3	2,5	1,1	100,0
Nyugat-Dunántúl	93,4	5,2	1,0	0,4	100,0
Dél-Dunántúl	88,8	7,9	2,4	0,9	100,0
<i>Ezen belül: Baranya</i>	90,5	7,1	1,9	0,5	100,0
<i>Somogy</i>	88,0	8,7	2,4	0,9	100,0
<i>Tolna</i>	88,0	7,7	3,0	1,3	100,0
Észak-Magyarország	65,0	24,2	8,3	2,5	100,0
Észak-Alföld	92,9	5,6	1,0	0,5	100,0
Dél-Alföld	47,1	26,9	17,2	8,8	100,0
Összesen	79,8	13,1	5,0	2,1	100,0
	szőlőterülete szerint				
Közép-Magyarország	24,0	14,1	10,8	51,1	100,0
Közép-Dunántúl	36,7	19,7	15,6	28,0	100,0
Nyugat-Dunántúl	52,3	13,4	8,7	25,6	100,0
Dél-Dunántúl	39,0	17,6	17,2	26,2	100,0
<i>Ezen belül: Baranya</i>	47,2	18,3	16,0	18,5	100,0
<i>Somogy</i>	36,1	20,8	16,9	26,2	100,0
<i>Tolna</i>	36,1	14,0	18,4	31,5	100,0
Észak-Magyarország	15,1	24,1	24,8	36,0	100,0
Észak-Alföld	53,7	14,6	9,1	22,6	100,0
Dél-Alföld	5,4	13,4	26,5	54,7	100,0
Összesen	21,8	17,2	20,8	40,2	100,0

A **szőlőtermés felhasználását** a régió gazdasági szervezeteiben az elmúlt évek termékmérlegei alapján általában az jellemzi, hogy a termés döntő hányadából, mintegy 70%-ából mustot készítenek – ebben benne van a kistermelőktől a nagyüzemi integrációs tevékenység keretében felvásárolt mennyiség is –, a fennmaradó részt pedig értékesítik. Ugyanakkor olyan szőlőtermesztéssel foglalkozó szervezetek is vannak, amelyek nem dolgozzák fel saját maguk a termésüket, hanem azt eladják a feldolgozó vállalatoknak. Az a szőlőmennyiség pedig, amit a gazdasági szervezetek az egyéni gazdaságoktól kistermelői integrációs tevékenység keretében átvesznek, az elmúlt években arányában egyre nőtt. Ez egyrészt a verseny erősödését mutatja, vagyis a nagy borforgalmazók szeretnék biztosítani azt a mennyiséget, amivel jelen vannak a piacon, másrészt pedig jelzi azt is, hogy a kisebb egyéni termelők közül mind többen hagynak fel a borkészítéssel. Ez utóbbiaknál egyébként sok esetben – főként olyan szőlőtulajdonosoknál, akiknek a területei a privatizált nagyüzemi táblákba esnek – hiányoznak a tárolókapacitások is. Mindezzel együtt az egyéni gazdaságok szőlőtermésüket – a viszonylag kis hányadot kitevő étkezési célú saját felhasználáson, értékesítésen túl – most már hasonló arányban (mintegy 47, illetve 49%-ban) értékesítik, illetve dolgozzák fel mustnak. (Néhány évvel korábban az egyéni gazdaságok még a szőlőtermésnek több mint a feléből mustot készítettek.)

A szőlőtermés és felhasználásának megoszlása a dél-dunántúli gazdasági szervezetekben és egyéni gazdaságokban, %

Megnevezés	Gazdasági szervezetek		Egyéni gazdaságok	
	2001	2004	2001	2004
Betakarított összes termés	55,5	50,9	99,6	98,9
Mustkészítésre vásárolt szőlőmennyiség	44,5	49,1	0,4	1,1
Saját és vásárolt mennyiség együtt	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:				
- étkezési szőlő fogyasztása, feldolgozása, értékesítése	0,0	0,0	4,8	3,7
- értékesítés feldolgozóknak, nagykereskedelemnek	30,1	30,7	42,0	47,2
- értékesítés lakosságnak	0,0	0,0	0,4	0,2
- felhasználás mustkészítésre	69,8	69,3	52,8	48,8

A gyümölcsstermesztés

Az ágazat a Dél-Dunántúlon országos viszonylatban nem túl jelentős, annak ellenére sem, hogy a térség rendelkezik néhány hungaricum jellegű termékkel (mint például a zengővárkonyi és az iharosberényi szelídgesztenyével). Az elmúlt években a támogatások hatására némi fellendülés következett be.

A régióban a gyümölcsstermesztés – a megyeszékhelyek környéke, valamint a piac és szállítás szempontjából jól frekvenciózott területek mellett – elsősorban a gyengébb talajadottságú belső-somogyi, völgyeségi, mezőföldi, siklói és zselici területekre koncentrálódik, ahol a fontosabb körzetekként a következőket lehet kiemelni:

- Baranyában:
 - Pécs környékét, ahol főként őszibarackot, meggyet és cseresznyét termesztnek a nagyváros ellátására.
 - Siklós környékét, ahol jó üzleti lehetőségeket jelent a gyümölcsöknek az országos viszonylatban való korai beérése. A termelők ennek kihasználásával elsősorban meggyet, cseresznyét és szilvát visznek az ország fontosabb piacaira.
 - Bika környékét a megye északi részén, ahol kiterjedt almaültetvények jelentik a nagybani értékesítés bázisát.
- Somogyban:
 - a Balaton déli partját, ahol a piaci húzóerőt a tó idegenforgalma adja. A körzet fő termékeiként az őszibarackot, a kajszit és a cseresznyét kell kiemelni.
 - Kaposvár környékét, amelynek gyümölcsstermesztése a megyeszékhely felvevő piacára és a Balaton part turizmusára épít. A fő profilt az alma, a körte, és a szilva jelenti.
 - Csurgó környékét, ahol szamócát, málnát termesztnek részben külföldi, részben fővárosi piacokra.
- Tolnában:
 - Szekszárd környékét, amely őszibarack-, kajszit- és ribiszke-termelésével a megyeszékhely mellett Budapest és a szomszédos városok (pl. Tolna, Bátaszék) piacait is ellátja.
 - Paks környékét, ahol 6. számú főút kihasználásával fővárosi értékesítésre is termesztnek mandulát, almát és körtét.
 - Kisvegye környékét a Völgyeségben, ahol nagybani értékesítésre kajszit és almatermesztés folyik.

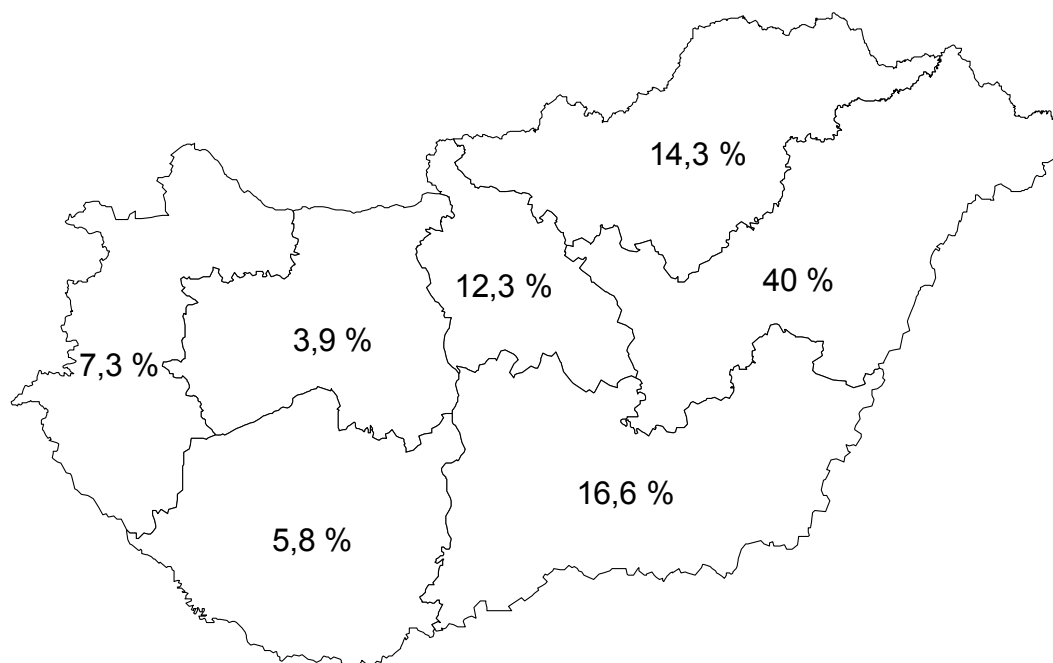
A 2004. évi Gazdaságszerkezeti Összeírás (GSZÖ) során a Dél-Dunántúl az ország **gyümölcsös-területének**⁴ az 5,8%-át mondhatta a magáénak, amivel a térség a régiók rangsorában az utolsó helyen szerepelt. Ezen belül Baranya részesedése 1,1, Somogyé 3,2, Tolnáé 1,5%-ot tett ki. Országosan a gyümölcsös-területek zöme az Észak-Alföldön koncentrálódott.

Az alföldi körzetekben a gyümölcsös-telepítések különböző célokból – például a jelentősebb folyók ártereinek hasznosítása vagy a futóhomok megkötése érdekében – már jóval a második világháború előtt megindultak, azonban azok lendületet igazán csak a hatvanas években kaptak, amikor e vidékek nem túl kedvező talajadottságú mezőgazdasági nagyüzemei – a területegységre eső termelési érték maximalizálása érdekében – megszabású ültetvény-beruházásokat valósítottak meg.

⁴ Törzses gyümölcsfajoknál legalább 400 m²-es, bogyósoknál legalább 200 m²-es földdarabokat figyeltek meg.

Az ország gyümölcsös-területének régiókénti megoszlása

2003

Az **egyes gyümölcsfajokat** tekintve 2004 végén a Dél-Dunántúl egyedül a héjas termésű gyümölcsök (dió, mandula, mogyoró, gesztenye) országos területéből mondhatott a magáénak viszonylag jelentős hányadot, míg a többi gyümölcsfajnál a területeknek csak kis része esett a régióba. A térség az almatermésűeknél így a régió-rangsorban az utolsó előtti, a csonthéjasoknál az ötödik, a bogyósoknál pedig a negyedik helyen szerepelt, ahol régióon belül a területek legnagyobb része Somogyban volt található. Országosan az almatermésűek és a héjasok területének zöme az Észak-Alföldön, a csonthéjasoké a Dél-Alföldön, míg a bogyósoké Észak-Magyarországon koncentrált.

A főbb gazdálkodási formákkal kapcsolatban ki kell emelni, hogy a GSZÖ idején a gazdasági szervezeteknél a Dél-Dunántúlon összpontosult a héjas termésű gyümölcsök országos területének a legnagyobb hányada, és a bogyósoknak egy viszonylag jelentős része is a régióba esett. Az egyéni gazdaságoknál a régióba a héjasok és a csonthéjasok területéből való részesedése volt még valamelyest számottevőnek mondható. (A régió gazdálkodóinak az egyes gyümölcsök országos területéből való részesedését lásd a 7–14. sz. táblázatokban!)

A főbb gyümölcsfajok régióinkénti megoszlása
2003. december

(százalék)

Régió	Alma- termé- sűek	Csont- héjasok	Héjas termé- sűek	Bogyó- sok	Egyéb gyümöl- csők	Össze- sen
Közép-Magyarország	4,9	18,9	9,5	20,2	65,1	12,3
Közép-Dunántúl	2,3	4,9	8,0	4,8	7,3	3,9
Nyugat-Dunántúl	9,5	3,5	18,4	7,1	6,0	7,3
Dél-Dunántúl	3,7	6,4	15,8	7,3	2,6	5,8
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>0,6</i>	<i>1,7</i>	<i>1,9</i>	<i>0,5</i>	<i>1,7</i>	<i>1,1</i>
<i>Somogy</i>	<i>2,4</i>	<i>2,7</i>	<i>11,0</i>	<i>4,6</i>	<i>0,9</i>	<i>3,2</i>
<i>Tolna</i>	<i>0,7</i>	<i>2,1</i>	<i>2,9</i>	<i>2,1</i>	<i>0,0</i>	<i>1,5</i>
Észak-Magyarország	8,7	14,8	13,7	39,9	5,6	14,3
Észak-Alföld	59,3	25,7	26,8	15,8	4,3	40,0
Dél-Alföld	11,6	25,8	7,8	5,0	9,1	16,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A 2003. évi felmérés idején nemcsak a hazai gyümölcsös-területnek, hanem a gyümölcsstermelőknek a legkisebb hányada is a Dél-Dunántúlon volt található: az ország 851 **gyümölcsös-területtel rendelkező** gazdasági szervezetének 8,8, a 119 ezer egyéni gazdaságnak pedig a 10,0%-át regisztrálták a térségben. E mutatókkal a Dél-Dunántúl gazdasági szervezetek vonatkozásában a régiók rangsorában a Közép-Dunántúlt megelőzve az utolsó előtti, egyéni gazdaságoknál pedig – Közép-Magyarország és Közép-Dunántúl előtt – az ötödik helyen szerepelt. A gyümölcsös-területet használók aránya ugyanakkor mindegyik gazdálkodási formánál az észak-alföldi régióban volt a legkiemelkedőbb, ami mellett még jelentős részesedést mondhattak a magukénak a dél-alföldi és észak-magyarországi körzetek is.

A dél-dunántúli gyümölcsstermesztő gazdaságok által használt **átlagos gyümölcsös-terület** így mind a gazdasági szervezetek, mind az egyéni gazdaságok vonatkozásában alatta maradt az országos átlagnak: a szervezeteknél csak az észak-alföldi és a dél-alföldi mutatók voltak kisebbek, az egyéni gazdaságoknál pedig a Dél-Dunántúl az utolsó helyen állt a régiók rangsorában. A gazdasági szervezetek legmagasabb átlagterületeit ugyanakkor Közép-Magyarországon és Észak-Magyarországon regisztrálták, míg egyéni gazdaságoknál e tekintetben a Dél-Alföld és az Észak-Alföld töltötte be a vezető szerepet.

A gyümölcsstermesztésre vonatkozó főbb adatok az ország régióiban
2003. december

Régió	Gyümölcsös-területet használó		Az összes gyümölcsös-területen belül a gazdasági szervezetek részesedése, %	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok
	gazdasági szervezetek	egyéni gazdaságok			
	számának megoszlása, %			által használt gyümölcsös-terület átlagos nagysága, ha	
Közép-Magyarország	13,3	7,1	45,3	51,50	0,84
Közép-Dunántúl	6,8	4,9	45,5	33,91	0,40
Nyugat-Dunántúl	10,2	12,2	34,9	31,30	0,35
Dél-Dunántúl	8,8	10,0	32,2	25,56	0,34
<i>Ebből: Baranya</i>	2,8	3,3	29,7	14,50	0,21
<i>Somogy</i>	4,1	5,0	40,8	37,80	0,32
<i>Tolna</i>	1,9	1,7	15,9	15,38	0,65
Észak-Magyarország	14,8	17,4	32,1	38,36	0,50
Észak-Alföld	30,1	35,6	14,0	22,85	0,84
Dél-Alföld	16,0	12,8	14,7	18,48	0,96
Összesen	100,0	100,0	24,5	30,10	0,66

A régiókban, így a Dél-Dunántúlon is az egy gyümölcsösrel rendelkező gazdaságra jutó átlagos gyümölcsös-terület a GSZÖ és a 2000. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (AMÖ) közötti időszakban⁵ – a szőlőhöz hasonlóan – a gazdasági szervezetekben csökkent, az egyéni gazdaságokban pedig nőtt. Ezzel kapcsolatban érdemes még rámutatni arra, hogy az ültetvényterület általában mindkét gazdálkodási formában bővült, miközben a rendelkező gazdaságok száma a szervezetek körében a területnél is nagyobb mértékben emelkedett, az egyéni gazdaságokban pedig visszaesett (lásd a 3. és a 4. számú táblázatot). A szervezeti változások mellett ez – a szőlészeti ágazathoz hasonlóan – azzal függ össze, hogy a földjükkal hosszú távon is saját maguk rendelkező egyéni gazdaságok könnyebben valósítanak meg ültetvénytelepítéseket, mint a területeket csak bérlő gazdasági szervezetek. A két felmérés között a Dél-Dunántúlon a gyümölcsös-terület nagysága mindkét szektorban az országosnál kedvezőtlenebbül alakult, miközben a használók száma az átlagosnál jobban nőtt, az egyéni gazdaságoknál pedig annál erőteljesebben csökkent.

A gyümölcsös-terület **szektoronkénti** megoszlásáról elmondható, hogy 2003 decemberében a gazdasági szervezetek gyümölcsös-területből való részesedése a Dél-Dunántúlon ugyan nagyobb volt az országos átlagnál, ennek mértéke azonban elmaradt a legmagasabb közép-dunántúli, közép-magyarországi és nyugat-dunántúli értékek mögött.

⁵ A GSZÖ adatai a gyümölcsösöknél is a hasonló megfigyelési kör miatt az AMÖ-adatokhoz hasonlíthatók, és nem a 2001. évi Szőlő-, Gyümölcsültetvény Összeírás adataihoz. Az utóbbinak a főbb megfigyelési szempontjai ugyanis jelentősen eltértek a GSZÖ és az AMÖ számbavételi kritériumaitól (lásd a Módszertani megjegyzéseket).

Országosan a gyümölcsös-területen belül a gazdasági szervezetek aránya az alföldi körzetekben volt a legkisebb. A dél-dunántúli megyéket tekintve a gazdasági szervezetek arányában a legnagyobb gyümölcsös-területet Somogyban, míg a legkisebbet Tolnában művelték.

A gyümölcsstermesztés szempontjából nagyon fontos a hűtőházak, konzervgyárak, üdítőital-készítő üzemek és szeszfőzdék mezőgazdasági termelőket integráló tevékenysége, ahol a feldolgozó üzemek a gazdálkodókkal termeltetési szerződést kötnek a működéshez szükséges alapanyag biztosítása érdekében. E kapcsolatban az integrátor szervezetek partnereiket általában szaktanáccsal és a termeléshez szükséges legfontosabb anyagokkal (pl. szaporítóanyaggal) is ellátják. (Több olyan vállalkozás is van, amelynek tevékenysége egy termék teljes vertikumát átfogja.) A Dél-Dunántúlon ugyanakkor kevés a gyümölcsfeldolgozó üzem (jelentősebb kapacitások: a siófoki üdítőital-gyártó egység, illetve a csurgói, a kiskorpádi, a bárdudvarnoki, a siklósi és a kisvejkei hűtőház).

Az ágazatban – mint említettük – az utóbbi években egyre nagyobb szerepe van a termelők horizontális integrációjának is. A kimondottan a gyümölcsstermesztők szövetkezésének jogi keretet adó TЭСZ-ek száma 2004. szeptember 30-án – a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium adatai szerint – országosan 97 volt, amiből 6 működött a Dél-Dunántúlon. Ez utóbbiakból 3 Somogyban, 2 Baranyában, egy pedig Tolnában volt található. A TЭСZ-ek zöme ugyanakkor – 37, illetve 30%-uk – az Észak-Alföldön és a Dél-Alföldön tevékenykedett, miközben arányában a legkevesebb zöldség-, és gyümölcsstermesztői szövetkezést – 4–4%-ot – a Közép-Dunántúlon és Nyugat-Dunántúlon regisztráltak.

A gyümölcsstermesztésre jellemző **koncentrációs folyamatokat** mindenesetre jól mutatja, hogy míg a GSZÖ idején a Dél-Dunántúl gazdasági szervezeteinek együtöde 30 hektáros és annál nagyobb gyümölcsös-területtel rendelkezett, így művelve a szektorhoz tartozó gyümölcsös-terület 84%-át, addig – a másik oldalon – a szervezetek 43%-a legfeljebb 2,99 hektárt használt, amely kör a szektor területének alig két százalékát tudhatta a magáénak. Bár a Dél-Dunántúlon a gyümölcsös-területek koncentrációjának mértéke így némileg nagyobbak mondható az országosnál, azonban ez a folyamat a régiók közül Közép-Magyarországon volt a legerőteljesebb, és az alföldi térségekben viszonylag a leggyengébb. A régión belül a gyümölcsös-területek legnagyobb fokú területi koncentrációját Somogyban, a legkisebbet pedig Tolnában regisztrálták.

**A gazdaságok és a gyümölcsös-terület nagyság-kategóriánkénti
megoszlása a gazdasági szervezetekben, %
2003. december**

Régió	A 2,99 hektáros és kisebb	A 3,00 – 9,99 hektár közötti	A 10,00 – 29,99 hektár közötti	A 30,00 hektáros és nagyobb	Összesen
	gazdaságok				
száma szerint					
Közép-Magyarország	15,9	18,6	29,2	36,3	100,0
Közép-Dunántúl	25,9	19,0	27,5	27,6	100,0
Nyugat-Dunántúl	33,4	21,8	20,7	24,1	100,0
Dél-Dunántúl	42,7	20,0	17,3	20,0	100,0
<i>Ezen belül: Baranya</i>	45,8	25,0	16,7	12,5	100,0
<i>Somogy</i>	42,8	14,3	14,3	28,6	100,0
<i>Tolna</i>	37,5	25,0	25,0	12,5	100,0
Észak-Magyarország	17,5	16,7	26,2	39,6	100,0
Észak-Alföld	23,0	26,6	31,3	19,1	100,0
Dél-Alföld	29,4	29,4	26,5	14,7	100,0
Összesen	25,3	22,9	26,9	24,9	100,0
gyümölcsös-területe szerint					
Közép-Magyarország	0,3	2,6	10,9	86,2	100,0
Közép-Dunántúl	0,9	3,2	13,4	82,5	100,0
Nyugat-Dunántúl	1,2	4,2	11,3	83,3	100,0
Dél-Dunántúl	1,8	5,5	8,8	83,9	100,0
<i>Ezen belül: Baranya</i>	2,6	13,4	14,4	69,6	100,0
<i>Somogy</i>	1,3	2,0	4,7	92,0	100,0
<i>Tolna</i>	3,0	13,0	22,7	61,3	100,0
Észak-Magyarország	0,6	2,7	11,7	85,0	100,0
Észak-Alföld	1,3	7,2	23,0	68,5	100,0
Dél-Alföld	1,9	9,8	22,1	66,2	100,0
Összesen	1,0	4,8	15,0	79,2	100,0

Az egyéni gazdaságok körében végbemenő koncentrációs folyamatokat jól jellemzi, hogy míg 2003 decemberében a gazdák két százaléka 3 hektáros és annál nagyobb gyümölcsös-területet használt, addig 83%-uk 0,29 hektáros és annál kisebb területtel rendelkezett, úgy, hogy az előbbi kör művelését a szektor gyümölcsös-területének 46, az utóbbi pedig annak 22%-ára terjesztette ki. A dél-dunántúli egyéni gazdaságokban ugyan a GSZÖ idején a gyümölcsstermesztés koncentrációja valamelyest erőteljesebb volt az országosnál, azonban a területek legnagyobb mérvű összpontosulása Közép-Magyarországon, a legkisebb pedig az Észak-Alföldön és a Dél-Alföldön volt megfigyelhető. A régió megyéi közül az egyéni gazdaságok gyümölcs-területeinek legnagyobb mértékű koncentrálódását Tolnában, a legkisebbet pedig Baranyában tapasztalták.

**A gazdaságok és a gyümölcsös-terület nagyság-kategóriánkénti
megoszlása az egyéni gazdaságokban, %
2003. december**

Régió	A 0,29 hektáros és kisebb	A 0,30 – 0,99 hektár közötti	Az 1,00 – 2,99 hektár közötti	A 3,00 hektáros és nagyobb	Összesen
	gazdaságok				
száma szerint					
Közép-Magyarország	71,5	15,6	7,7	5,2	100,0
Közép-Dunántúl	88,5	7,5	1,9	2,1	100,0
Nyugat-Dunántúl	87,4	8,4	2,5	1,7	100,0
Dél-Dunántúl	83,4	11,4	3,3	1,9	100,0
<i>Ezen belül: Baranya</i>	92,0	6,0	1,3	0,7	100,0
<i>Somogy</i>	81,1	13,7	3,6	1,6	100,0
<i>Tolna</i>	73,7	15,0	6,3	5,0	100,0
Észak-Magyarország	75,0	18,0	4,5	2,5	100,0
Észak-Alföld	58,8	25,1	10,7	5,4	100,0
Dél-Alföld	57,4	23,0	12,0	7,6	100,0
Összesen	69,7	18,7	7,4	4,2	100,0
gyümölcsös-területe szerint					
Közép-Magyarország	9,3	9,5	15,3	65,9	100,0
Közép-Dunántúl	19,0	8,7	8,4	63,9	100,0
Nyugat-Dunántúl	21,4	11,7	10,8	56,1	100,0
Dél-Dunántúl	22,1	16,7	15,1	46,1	100,0
<i>Ezen belül: Baranya</i>	38,3	14,1	9,8	37,8	100,0
<i>Somogy</i>	22,4	21,2	17,2	39,2	100,0
<i>Tolna</i>	11,3	11,6	15,4	61,7	100,0
Észak-Magyarország	16,9	18,6	14,4	50,1	100,0
Észak-Alföld	9,5	16,1	20,5	53,9	100,0
Dél-Alföld	7,8	13,1	20,8	58,3	100,0
Összesen	11,8	14,8	18,1	55,3	100,0

A gazdasági szervezetek – mint azt a 2004. évi gyümölcsmérlegek mutatják – termésük túlnyomó részét a feldolgozóipar, illetve a nagykereskedelem részére értékesítik, míg az egyéni gazdaságok a nagybani értékesítésnek az ugyancsak meghatározó súlya mellett – ami elsősorban az árügyümölcsösökből származik – más felhasználási irányokat is preferálnak. Az utóbbiaknál egyrészt a piacokon közvetlenül a fogyasztóknak való értékesítést kell kiemelni. Másrészt utalni kell arra is, hogy az egyéni gazdaságok termésük egy számottevő részét saját fogyasztásra használják fel. (Némely gyümölcsnél, például almánál, meggyénél a termés egy viszonylag jelentős hányadából szeszt is főznek.)

A fontosabb gyümölcsök termésének főbb felhasználási irányai a Dél-Dunántúlon
2004. év

Megnevezés	Gazdasági szervezetekben			Egyéni gazdaságokban		
	termésmennyiségén belül a(z)					
	összes értékesítés	fogyasztás	szeszfőzés	összes értékesítés	fogyasztás	szeszfőzés
	aránya, %					
Alma	97,8	0,0	0,8	71,3	14,8	6,7
Meggy	99,8	0,1	0,1	44,5	35,2	19,7
Őszibarack	99,5	0,5	–	61,3	19,7	17,9
Málna	100,0	–	–	84,3	14,9	0,4
Dió	99,5	–	–	60,6	34,3	–

A dél-dunántúli gyümölcsvertikummal kapcsolatban még arra kell felhívni a figyelmet, hogy a háztartásstatisztikai adatok alapján az egy főre jutó friss **gyümölcsfogyasztás** – amiben a déli gyümölcsök is benne vannak – az elmúlt években az ország régiói közül többnyire a térségünkben volt a legalacsonyabb. (Bár 2003-ban javulás volt tapasztalható e téren, de az egy főre jutó dél-dunántúli gyümölcsfogyasztás 2002-ben is csupán a háromnegyedét tette ki az országosnak.) Ez valószínűleg összefügg azzal is, hogy az ország gyümölcsös-területeinek legkisebb hányada koncentrálódik régióinkban.

Összefoglalás

A 2003. decemberi Gazdaságszerkezeti Összeírás adatai alátámasztották azt a korábban is ismert ténytet, miszerint a kertészeti ágak közül országosan a Dél-Dunántúlon a szőlő-, és bortermelés az igazán jelentős ágazat – elsősorban az itt található nagy múltú borvidékeknek köszönhetően –, míg a térség gyümölcsstermesztése nem túl jelentős. A régióon belül a szőlő-, és borvertikum inkább Tolnában és Baranyában, míg a gyümölcsstermesztés főként Somogyban koncentrálódik.

Ezzel együtt a szőlő-, bortermelés és a gyümölcsstermesztés területén a Dél-Dunántúlon hasonló folyamatok tapasztalhatók: a gazdasági szervezetek súlya mindkét ágazatban nagyobb az országos átlagnál, miközben a fő termelői csoportokban a koncentrációs tendenciák felerősödése jellemző. A gazdasági szervezetekkel kapcsolatban itt meg kell jegyezni, hogy mivel azok a törvények értelmében az általuk művelt földterületnek csak bérlői lehetnek, az ültetvénytelepítések e körben jóval nehezebben valósíthatók meg, mint az egyéni gazdaságokban, amelyeknél a telepítésekhez való ösztönzést jórészt szintén az állami támogatások jelentik. Részben ezzel összefüggésben, részben a szervezeti változásokból adódóan az elmúlt években az ültetvények átlagos területe a régió gazdasági szervezeteiben – hasonlóan az országos folyamatokhoz – csökkent, az egyéni gazdaságokban pedig nőtt.

A termésmennyiségek régiós szintű felhasználását – amire vonatkozóan az éves termékmérlegben találunk adatokat – nagyban meghatározzák azok az integrációs kapcsolatok, amelyeket a nagyobb, feldolgozó kapacitásokkal rendelkező szervezetek alakítanak ki alapanyag-termelés terén a kisebb termelőkkel. E termelésintegráló szervezetek a szőlő- és a borágazatban többnyire olyan vállalkozások közül kerülnek ki, amelyek maguk is mezőgazdasággal és bortermeléssel foglalkoznak, míg a gyümölcs-termesztésben zömmel a feldolgozóüzemek, nagykereskedelmi cégek jelentik ezt a kört. Azzal együtt, hogy a felvásárló szervezetek az elmúlt években növelték a mezőgazdasági termelőkötől átvett termésmennyiségüket, az adott ágazatokban tevékenykedő gazdasági szervezetek általában szőlőtermésük zömét mustnak dolgozzák fel, gyümölcstermésük legjelentősebb hányadát pedig az azt feldolgozó iparnak értékesítik, miközben az egyéni gazdaságoknál – amelyek közül utóbb több is felhagyott a szőlő-, gyümölcsstermesztéssel – továbbra is nagy szerepe van a saját célú felhasználásnak.

TÁBLÁZATOK

A szőlőtermesztő gazdaságok számának változása

Régió	Szőlőtermesztő			
	gazdasági szervezetek száma		egyéni gazdaságok száma	
	2000	2003	2000	2003
Közép-Magyarország	34	56	12 955	13 339
Közép-Dunántúl	47	74	28 640	30 718
Nyugat-Dunántúl	40	49	34 533	36 316
Dél-Dunántúl	79	147	37 017	36 321
<i>Ebből: Baranya</i>	29	63	10 796	11 193
<i>Somogy</i>	16	32	14 889	13 669
<i>Tolna</i>	34	52	11 332	11 456
Észak-Magyarország	56	132	36 414	35 523
Észak-Alföld	14	19	19 909	18 223
Dél-Alföld	45	66	28 021	24 545
Összesen	315	543	197 489	194 982

Az átlagos szőlőterület nagyságának változása 2000–2003.

Régió	Az egy használóra jutó szőlőterület (hektár)			
	a gazdasági szervezetekben		az egyéni gazdaságokban	
	2000	2003	2000	2003
Közép-Magyarország	47,83	29,14	0,20	0,37
Közép-Dunántúl	30,90	19,15	0,21	0,25
Nyugat-Dunántúl	10,77	11,12	0,14	0,18
Dél-Dunántúl	31,53	23,39	0,20	0,23
<i>Ebből: Baranya</i>	18,20	19,78	0,16	0,19
<i>Somogy</i>	40,18	25,56	0,19	0,22
<i>Tolna</i>	39,22	26,44	0,25	0,28
Észak-Magyarország	20,19	16,87	0,38	0,54
Észak-Alföld	22,84	5,79	0,13	0,18
Dél-Alföld	28,15	24,59	0,73	1,11
Összesen	27,69	20,24	0,30	0,40

A gyümölcsstermesztő gazdaságok számának változása

Régió	Gyümölcsstermesztő			
	gazdasági szervezetek száma		egyéni gazdaságok száma	
	2000	2003	2000	2003
Közép-Magyarország	91	113	9 622	8 410
Közép-Dunántúl	47	58	6 680	5 856
Nyugat-Dunántúl	72	87	20 648	14 595
Dél-Dunántúl	50	75	16 393	11 935
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>14</i>	<i>24</i>	<i>5 109</i>	<i>3 927</i>
<i>Somogy</i>	<i>22</i>	<i>35</i>	<i>8 339</i>	<i>6 012</i>
<i>Tolna</i>	<i>14</i>	<i>16</i>	<i>2 945</i>	<i>1 996</i>
Észak-Magyarország	70	126	25 695	20 697
Észak-Alföld	158	256	44 669	42 543
Dél-Alföld	96	136	16 836	15 239
Összesen	584	851	140 543	119 275

Az átlagos gyümölcsös-terület nagyságának változása

Régió	Az egy használóra jutó gyümölcsös-terület (hektár)			
	a gazdasági szervezetekben		az egyéni gazdaságokban	
	2000	2003	2000	2003
Közép-Magyarország	57,65	51,50	0,45	0,84
Közép-Dunántúl	38,98	33,91	0,24	0,40
Nyugat-Dunántúl	31,68	31,30	0,17	0,35
Dél-Dunántúl	39,60	25,56	0,21	0,34
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>41,39</i>	<i>14,50</i>	<i>0,13</i>	<i>0,21</i>
<i>Somogy</i>	<i>53,37</i>	<i>37,80</i>	<i>0,20</i>	<i>0,32</i>
<i>Tolna</i>	<i>16,04</i>	<i>15,38</i>	<i>0,39</i>	<i>0,65</i>
Észak-Magyarország	38,22	38,35	0,24	0,50
Észak-Alföld	30,13	22,85	0,52	0,84
Dél-Alföld	21,71	18,48	0,58	0,96
Összesen	35,74	30,10	0,37	0,66

A szőlőterület fajtacsoportonkénti megoszlása a gazdasági szervezetekben
2003. december

(százalék)

Régió	Borszőlő	Csemegeszlő	Egyéb szőlő	Összes
Közép-Magyarország	13,8	7,1	0,0	13,7
Közép-Dunántúl	14,1	20,1	16,7	14,2
Nyugat-Dunántúl	4,9	–	5,6	4,9
Dél-Dunántúl	32,9	1,6	–	32,2
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>10,9</i>	<i>0,0</i>	–	<i>10,7</i>
<i>Somogy</i>	<i>8,4</i>	<i>0,5</i>	–	<i>8,2</i>
<i>Tolna</i>	<i>13,6</i>	<i>1,1</i>	–	<i>13,4</i>
Észak-Magyarország	19,2	10,9	–	19,0
Észak-Alföld	0,9	0,0	77,7	1,0
Dél-Alföld	14,2	60,3	–	15,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

6. sz. tábla

A szőlőterület fajtacsoportonkénti megoszlása az egyéni gazdaságokban
2003. december

(százalék)

Régió	Borszőlő	Csemegeszlő	Egyéb szőlő	Összes
Közép-Magyarország	6,1	14,4	5,6	6,4
Közép-Dunántúl	10,3	8,7	7,6	10,2
Nyugat-Dunántúl	7,8	9,6	21,8	8,2
Dél-Dunántúl	10,8	14,0	9,4	10,9
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>2,8</i>	<i>4,1</i>	<i>0,8</i>	<i>2,8</i>
<i>Somogy</i>	<i>3,9</i>	<i>4,8</i>	<i>7,0</i>	<i>4,0</i>
<i>Tolna</i>	<i>4,1</i>	<i>5,1</i>	<i>1,6</i>	<i>4,1</i>
Észak-Magyarország	24,7	27,9	23,3	24,8
Észak-Alföld	3,4	8,2	28,2	4,2
Dél-Alföld	36,9	17,2	4,1	35,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Az almatermésű gyümölcsök régiónkénti megoszlása a gazdasági szervezetekben
2003. december

(százalék)

Régió	Alma	Körte	Birs	Naspolya	Alma- termésűek összesen
Közép-Magyarország	10,0	10,0	19,2	–	10,0
Közép-Dunántúl	4,8	3,1	–	–	4,6
Nyugat-Dunántúl	13,6	58,0	–	–	17,9
Dél-Dunántúl	5,4	3,0	61,6	–	5,3
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>0,4</i>	–	–	–	<i>0,4</i>
<i>Somogy</i>	<i>4,8</i>	<i>3,0</i>	<i>61,6</i>	–	<i>4,7</i>
<i>Tolna</i>	<i>0,2</i>	<i>0,0</i>	–	–	<i>0,2</i>
Észak-Magyarország	18,9	18,2	–	–	18,8
Észak-Alföld	38,9	5,4	–	–	35,5
Dél-Alföld	8,4	2,3	19,2	–	7,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	–	100,0

A csonthéjas gyümölcsök régiónkénti megoszlása a gazdasági szervezetekben
2003. december

(százalék)

Régió	Cseresznye	Meggy	Kajszi	Őszi- barack	Szilva	Csont- héjasok
Közép- Magyarország	44,1	28,9	29,1	62,4	33,8	35,2
Közép-Dunántúl	6,4	8,5	12,4	8,5	6,8	8,7
Nyugat-Dunántúl	6,2	5,3	0,0	0,7	5,0	3,9
Dél-Dunántúl	11,6	4,1	8,6	10,5	8,9	6,8
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>3,7</i>	<i>1,0</i>	<i>1,7</i>	<i>3,6</i>	<i>2,9</i>	<i>1,9</i>
<i>Somogy</i>	<i>7,2</i>	<i>2,9</i>	<i>2,6</i>	<i>5,3</i>	<i>4,9</i>	<i>3,7</i>
<i>Tolna</i>	<i>0,7</i>	<i>0,2</i>	<i>4,3</i>	<i>1,6</i>	<i>1,1</i>	<i>1,2</i>
Észak-Magyarország	15,3	16,4	32,9	4,0	15,3	16,9
Észak-Alföld	7,2	21,3	2,2	5,0	14,3	14,3
Dél-Alföld	9,2	15,5	14,8	8,9	15,9	14,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A héjas gyümölcsök régiókénti megoszlása a gazdasági szervezetekben
2003. december

(százalék)

Régió	Dió	Mandula	Gesztenye	Mogyoró	Héjasok összesen
Közép-Magyarország	17,3	54,2	6,3	0,0	19,0
Közép-Dunántúl	16,3	13,6	–	0,0	15,3
Nyugat-Dunántúl	4,5	–	6,3	–	4,3
Dél-Dunántúl	34,8	25,4	87,4	100,0	37,1
<i>Ebből: Baranya</i>	2,2	8,5	–	–	2,5
<i>Somogy</i>	32,5	11,8	87,4	100,0	34,2
<i>Tolna</i>	0,1	5,1	–	–	0,4
Észak-Magyarország	2,9	6,8	–	–	3,0
Észak-Alföld	19,0	–	–	–	16,7
Dél-Alföld	5,2	–	–	–	4,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A bogyós gyümölcsök régiókénti megoszlása a gazdasági szervezetekben
2003. december

(százalék)

Régió	Málna	Szeder	Piros és fehér	Fekete	Köszméte	Szamóca	Bodza	Bogyósok összesen
			ribiszke					
Közép-Magyarország	5,0	0,0	34,4	19,3	24,0	44,5	5,8	19,4
Közép-Dunántúl	–	10,6	0,6	3,4	16,0	0,8	10,7	4,6
Nyugat-Dunántúl	4,6	3,0	18,2	5,5	–	3,9	6,8	7,9
Dél-Dunántúl	33,6	1,5	21,8	3,7	–	9,4	8,7	13,5
<i>Ebből: Baranya</i>	–	–	–	–	–	–	5,2	1,0
<i>Somogy</i>	29,4	1,5	0,0	3,7	–	2,3	0,3	5,7
<i>Tolna</i>	4,2	–	21,8	–	–	7,1	3,2	6,8
Észak-Magyarország	52,2	60,7	21,6	55,7	8,0	7,8	35,8	36,8
Észak-Alföld	4,6	24,2	3,4	12,4	50,0	32,8	26,1	16,4
Dél-Alföld	–	–	–	–	2,0	0,8	6,1	1,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az almatermésű gyümölcsök régiónkénti megoszlása az egyéni gazdaságokban
2003. december

(százalék)

Régió	Alma	Körte	Birs	Naspolya	Alma- termésűek összesen
Közép-Magyarország	3,3	6,0	3,6	8,3	3,5
Közép-Dunántúl	1,6	3,2	1,8	16,7	1,7
Nyugat-Dunántúl	5,5	28,6	1,8	0,0	7,1
Dél-Dunántúl	3,0	6,4	4,5	8,3	3,3
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>0,5</i>	<i>1,8</i>	<i>1,8</i>	<i>0,0</i>	<i>0,6</i>
<i>Somogy</i>	<i>1,6</i>	<i>3,7</i>	<i>1,8</i>	<i>8,3</i>	<i>1,7</i>
<i>Tolna</i>	<i>0,9</i>	<i>0,9</i>	<i>0,9</i>	<i>0,0</i>	<i>1,0</i>
Észak-Magyarország	4,9	20,0	5,4	0,0	5,9
Észak-Alföld	69,4	21,5	7,1	0,0	65,9
Dél-Alföld	12,3	14,3	75,8	66,7	12,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A csonthéjas gyümölcsök régiónkénti megoszlása az egyéni gazdaságokban
2003. december

(százalék)

Régió	Cseresz- nye	Meggy	Kajszi	Őszi- barack	Szilva	Csont- héjasok
Közép-Magyarország	13,8	11,0	18,1	10,7	14,3	12,8
Közép-Dunántúl	8,3	3,1	4,5	3,8	2,3	3,5
Nyugat-Dunántúl	11,9	2,0	3,4	2,6	5,0	3,4
Dél-Dunántúl	10,1	3,0	10,1	11,0	4,2	6,3
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>3,0</i>	<i>0,8</i>	<i>2,5</i>	<i>2,1</i>	<i>1,5</i>	<i>1,6</i>
<i>Somogy</i>	<i>2,3</i>	<i>0,7</i>	<i>2,2</i>	<i>6,5</i>	<i>1,2</i>	<i>2,4</i>
<i>Tolna</i>	<i>4,8</i>	<i>1,5</i>	<i>5,4</i>	<i>2,4</i>	<i>1,5</i>	<i>2,4</i>
Észak-Magyarország	21,4	10,3	31,1	8,3	13,2	14,1
Észak-Alföld	18,5	51,7	4,0	8,5	31,4	29,9
Dél-Alföld	16,0	18,9	28,8	55,1	29,6	30,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A héjas gyümölcsök régiókénti megoszlása az egyéni gazdaságokban
2003. december

(százalék)

Régió	Dió	Mandula	Gesztenye	Mogyoró	Héjasok összesen
Közép-Magyarország	7,3	16,6	4,0	3,1	7,4
Közép-Dunántúl	5,9	20,3	2,8	0,0	6,5
Nyugat-Dunántúl	12,8	2,4	66,6	2,1	21,4
Dél-Dunántúl	9,8	7,4	16,2	30,9	11,2
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>1,2</i>	<i>1,9</i>	<i>3,4</i>	<i>5,2</i>	<i>1,7</i>
<i>Somogy</i>	<i>4,4</i>	<i>0,5</i>	<i>12,5</i>	<i>23,7</i>	<i>6,0</i>
<i>Tolna</i>	<i>4,2</i>	<i>5,0</i>	<i>0,3</i>	<i>2,0</i>	<i>3,5</i>
Észak-Magyarország	14,6	44,6	9,4	2,1	16,0
Észak-Alföld	40,3	2,6	0,4	5,2	29,0
Dél-Alföld	9,3	6,1	0,6	56,6	8,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A bogyós gyümölcsök régiókénti megoszlása az egyéni gazdaságokban
2003. december

(százalék)

Régió	Málna	Szeder	Piros és fehér	Fekete	Köszméte	Szamóca	Bodza	Bogyósok összesen
			ribiszke					
Közép-Magyarország	20,5	6,4	46,2	16,7	5,3	33,2	9,3	20,4
Közép-Dunántúl	0,1	0,6	0,1	7,8	0,0	0,2	12,8	4,9
Nyugat-Dunántúl	5,8	5,8	12,5	7,0	0,0	2,9	6,3	6,9
Dél-Dunántúl	9,0	3,0	0,8	7,2	0,0	11,4	6,8	6,0
<i>Ebből: Baranya</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>1,7</i>	<i>0,4</i>
<i>Somogy</i>	<i>8,9</i>	<i>3,0</i>	<i>0,3</i>	<i>7,2</i>	<i>0,0</i>	<i>10,9</i>	<i>1,2</i>	<i>4,4</i>
<i>Tolna</i>	<i>0,1</i>	<i>0,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,5</i>	<i>3,9</i>	<i>1,2</i>
Észak-Magyarország	55,4	63,0	27,5	56,4	20,0	19,4	26,9	40,4
Észak-Alföld	8,5	21,0	12,9	4,9	72,2	3,6	23,0	15,7
Dél-Alföld	0,7	0,2	0,0	0,0	2,5	29,3	14,9	5,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A gyümölcs- és borfogyasztás az európai országokban

Ország	Egy főre jutó gyümölcsfogyasztás ^{a)} , kg		Egy főre jutó borfogyasztás, liter	
	1991	2001	1991	2001
Ausztria	94,7	..	33,7	31,0
Belgium	75,6 ^{b)}	81,8 ^{b)}	23,9	18,7
Bulgária	47,3 ^{c)}	39,8	20,4	21,4
Csehország	59,7 ^{c)}	75,0 ^{d)}	14,8	16,5
Dánia	66,5	53,0	22,0	31,2
Finnország	61,6	52,5	7,4	20,1
Franciaország	73,7	61,7	67,0	56,9
Görögország	43,9	111,1	32,4	34,0
Hollandia	144,1	75,9	15,3	18,9
Írország	49,4	54,0	4,5	11,8
Lengyelország	28,9	57,9	8,6	6,0
Magyarország	70,6	100,0	28,9	35,1
Nagy-Britannia	64,0	36,9	11,4	17,5
Németország	119,1	60,7	24,2	23,9
Olaszország	102,7	101,4	62,1	50,0
Portugália	35,8	99,6	62,8	50,0
Románia	59,5	48,1	19,0	30,0
Spanyolország	87,1	69,8	37,3	36,2
Svédország	66,8	54,5	12,3	15,5
Szlovákia	51,3	63,2	16,1	10,9
Szlovénia	36,3	44,4

a) A hazai gyümölcsfogyasztás és déli gyümölcsfogyasztás együtt. - b) Luxemburggal együtt. - c) 1990. évi adat.
d) 2000. évi adat.

MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK

A 2003. december 1–12. között végrehajtott Gazdaságszerkezeti Összeírás (GSZÖ) során gazdaságméretűnek az az egyéni gazdaság számított, amelynek

- 2001. december 1-jén **használt területe** (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, rét, legelő, erdő, nádas, halastó, külön-külön vagy együtt) legalább 1500 m², vagy gyümölcsös-, illetve szőlőterülete külön-külön vagy együtt legalább 500 m², vagy
- 2003. december 1-jén az **istállózott haszonállat-állománya**
 - egy nagyobb élő állat (szarvasmarha, sertés, ló, juh, kecske, bivaly)
 - 50 db baromfi (tyúkféle, liba, kacska, pulyka, gyöngyös) külön-külön vagy együtt
 - 25–25 házinyúl, prémes állat, húsgalamb vagy
 - 5 méhcsalád vagy
- Az **összeírást megelőző 12 hónap folyamán**
 - mezőgazdasági szolgáltatást végzett vagy
 - intenzív kertészeti termelést folytatott.

A mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezeteknél a GSZÖ-vel párhuzamosan – azzal összhangban – jelentés útján tettek adatszolgáltatási kötelezettségüknek eleget.

Fontosabb fogalmak:

Egyéni gazdaság: a mezőgazdasági tevékenységet folytató háztartás és az adószámmal rendelkező egyéni vállalkozás által működtetett gazdaság.

Gazdasági szervezet: jogi személyiségű és jogi személyiség nélküli vállalkozás (az egyéni vállalkozók és az egyéni gazdasági tevékenységet folytatók nélkül).

Használt földterület: a megfigyelési időszakban a mezőgazdasági tevékenységet végző gazdaság – földtulajdoni nyilvántartástól függetlenül – tényleges használatában lévő földterület, amely területen a földhasználó viselte a művelés kockázatát, övé volt a földhasznosításból elért haszon vagy veszteség. Egy adott gazdaság földhasználat szerint rendelkezhet saját tulajdonú, bérelt és egyéb jogcímen használt földterülettel.

Szőlő: azok a szőlőterületek, amelyeken a szőlőtőkék szabályos sor és tőtávolságra található, és a főnövény szőlő. A szőlőterületen lehet többféle szőlőfaj. A szőlőterület a termőterületeken túl a még, illetve már nem termő szőlőterületeket is tartalmazza. A szőlőművelési ág része a konyhakerten belüli szőlőterület (szőlőlugas) is, amennyiben összefüggően (azonos sor-, és tőtávolságban) telepítették, és területe eléri, vagy meghaladja a 200 m²-t.

Gyümölcsös: gyümölcsstermő fákkal vagy bokrokkal beültetett terület, amelyen a főnövény a gyümölcsfa, illetve bokor. A gyümölcsös állhat többféle gyümölcsfajból is (pl. alma, körte, cseresznye, stb.) A gyümölcssterület a termőterületeken túl a még, illetve már nem termő gyümölcsös-területeket is tartalmazza. A gyümölcsös művelési ág része a konyhakerten belül összefüggően (azonos sor-, és tőtávolságban) telepített gyümölcsös-terület is, amennyiben a törzsös gyümölcsfajok esetében 400 m²-t, illetve a bogyós gyümölcsfajoknál pedig a 200 m²-t eléri vagy meghaladja.

A fenti kategóriák megfelelnek a 2000. március 31-ei Általános Mezőgazdasági Összeírás (AMÖ) fogalmainak. (A különbség csupán annyi, hogy a 2000. évi AMÖ során a gyümölcsösnél – függetlenül attól, hogy az törzses vagy bogyós volt – legalább 200 m² terület volt szükséges az adott művelési ágba való tartozáshoz.)

Fontos megjegyezni, hogy a GSZÖ szőlő-, gyümölcs adatai nem hasonlíthatók a 2001. évi Szőlő-, Gyümölcsültetvény Összeírás (SZÖGYÜ) eredményeihez, mivel egyrészt a GSZÖ megyénként az ottani székhelyű gazdálkodók adatait rögzítette (akiknek lehetnek más megyékben is területeik), míg a SZÖGYÜ az egy-egy megyében levő ültetvényterületeket figyelte meg a használók területi hovatartozásától függetlenül. Másrészt az ültetvény nagyság kritériuma is más volt:

- **gyümölcsültetvénynek** azt az 1500 m² vagy annál nagyobb méretű, törzses gyümölcsfával, valamint 500 m² vagy annál nagyobb bogyós gyümölccsel összefüggően betelepített terület tekintették, amely egy gyümölcsfajból áll, és egy évben telepítették.
- **szőlőültetvénynek** az az 500 m² vagy annál nagyobb méretű szőlővel összefüggően beültetett (telepített) terület számított, amelyet szőlő vagy szőlő szaporítóanyaga előállítására céljából művelnek.

A termékmérlegek adatainak forrása:

- a gazdasági szervezetek teljes körűen postai úton számolnak be arról, hogy az általuk felhasznált szőlő-, és gyümölcsmennyiség milyen forrásokból tevődik össze, illetve azt miként használják fel.

- egyéni gazdaságok körében a KSH reprezentatív felmérést készít, ahol a beérkezett adatok teljeskörűsítése matematikai- statisztikai módszerekkel és szakértői becsléssel történik. Az utóbbiakat a KSH területi szerveinél az FVM, a TESZÖV, az Agrárkamara megyei szakembereinek, valamint a hegybírók és a megyei főkertészek bevonásával végzik.

JELMAGYARÁZAT

– = A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordul elő.

.. = Az adat nem ismeretes.

0; 0,0 = A mutató értéke olyan kicsi, hogy kerekítve zérust ad.

FÜGGELÉK

Az ország borvidégeit alkotó körzetek

A borok eredetvédelmi szabályairól szóló 97/2004. (VI. 3.) FVM rendelet 2. számú melléklete tartalmazza a borvidékek jelenleg érvényben lévő lehatárolását:

1. **Csongrádi borvidék:**

- a.) Csongrádi körzet: Csongrád, Hódmezővásárhely
- b.) Kisteleki körzet: Balástya, Csengele, Kistelek, Pusztaszer, Szatymaz
- c.) Pusztamérgesi körzet: Forráskút, Öttömös, Pusztamérges, Ruzsa, Üllés
- d.) Mórahalmi körzet: Ásotthalom, Bordány, Domaszék, Kiskundorozsma, Mórahalom, Zákányszék, Zsombó

2. **Hajós-Bajai borvidék:**

Baja, Bátmonostor, Császártöltés, Csátalja, Csávoly, Érsekcsanád, Érsekhalma, Hajós, Nemesnádudvar, Rém, Sükösd, Vaskút

3. **Kunsági borvidék:**

- a.) Bácskai körzet: Bácsalmás, Bácsszőlős, Borota, Dávod, Csikéria, Dusnok, Jánoshalma, Kéleshalom, Kunbaja, Mélykút, Tompa, Kelebia
- b.) Cegléd-Monor-Jászsági körzet:
 - ba.) Ceglédi alkörzet: Albertirsa, Cegléd, Ceglédbercel, Csemő, Hernád, Inárcs, Kakucs, Nagykőrös, Nyársapát, Ócsa, Örkény, Tápiószele, Újlengyel
 - bb.) Jászsági alkörzet: Jászberény, Jászszentandrás, Heves
 - bc.) Monori alkörzet: Bénye, Budapest-Rákosliget, Dány, Gomba, Kóka, Monor, Pilis, Tóalmás, Tápiószentmárton
- c.) Duna menti körzet: Apostag, Dunapataj, Dunavecse, Dömsöd, Harta, Solt, Ráckeve, Szigetcsép, Szigetszentmárton, Szigetújfalu, Tököl
- d.) Izsáki körzet: Ágasegyháza, Fülöpháza, Fülöpszállás, Izsák, Kunszentmiklós, Orgovány, Páhi, Szabadszállás
- e.) Kecskemét-Kiskunfélegyházi körzet: Ballószög, Bugac, Felsőlajos, Fülöpkajakab, Helvécia, Jakabszállás, Kecskemét, Kerekegyháza, Kiskunfélegyháza, Kunbaracs, Kunszállás, Ladánybene, Lajosmizse

- f.) Kiskőrösi körzet: Akasztó, Bócsa, Csengőd, Imrehegy, Kaskantyú, Kecel, Kiskőrös, Pirtó, Soltszentimre, Soltvadkert, Tabdi, Tázlár
- g.) Kiskunhalas-Kiskunmajsai körzet: Balotaszállás, Csólyospálos, Harkakötöny, Jászszentlászló, Kiskunhalas, Kiskunmajsza, Kisszállás, Kunfehértó, Móricgát, Szank, Zsana
- h.) Tisza menti körzet: Cibakháza, Cserkeszőlő, Csépa, Kocsér, Lakitelek, Nagyrév, Nyárlőrinc, Szelevény, Szentkirály, Tiszaalpár, Tiszajenő, Tiszaföldvár-Homok, Tiszainoka, Tizsakécske, Tizsakürt, Tiszasas, Tiszaug

4. Ászár-Neszmélyi borvidék:

- a.) Ászári körzet: Ászár, Bársonyos, Császár, Csép, Ete, Kerékteleki, Kisbér, Nagyigmánd, Vérteskethely
- b.) Neszmélyi körzet: Baj, Bajót, Dunaalmás, Dunaszentmiklós, Esztergom, Kesztlőc, Kocs, Lábatlan, Mocsá, Neszmély, Nyergesújfalu, Süttő, Szomód, Tata, Vértesszőlős

5. Badacsonyi borvidék:

Ábrahámhegy, Badacsonytomaj, Badacsonytördemic, Balatonrendes, Balaton-szepezd, Gyulakeszi, Hegymagas, Káptalantói, Kisapáti, Kővágóörs, Nemesgulács, Raposka, Révfülöp, Salföld, Szigliget, Tapolca

6. Balatonfüred-Csopaki borvidék:

- a.) Balatonfüred-Csopaki körzet: Alsóörs, Aszófő, Balatonakali, Balatonalmádi, Balatonfőkajár, Balatonfüred, Balatonkenese, Balatonszőlős, Balatonudvari, Balatonvilágos, Csopak, Dörgicse, Felsőörs, Lovas, Mencshely, Örvényes, Paloznak, Pécsely, Tihany, Vászoly
- b.) Zánkai körzet: Balatoncsicsó, Monoszló, Óbudavár, Szentantalfa, Szentjakabfa, Tagyon, Zánka

7. Balatonfelvidéki borvidék:

- a.) Káli körzet: Balatonhenye, Hegyesd, Köveskál, Mindszentkál, Monostorapáti, Szentbékálla
- b.) Balatonederics-Lesencei körzet: Balatonederics, Lesencefalu, Lesenceistvánd, Lesencetomaj, Nemesvita, Sáska, Zalahaláp

c.) Czerszegi körzet: Balatongyörök, Csabrendek, Czerszegtomaj, Gyenesdiás, Hévíz-Egregy, Rezi, Sümeg, Sümegprága, Várvolgy, Vonyarcvashegy

8. Etyek-Budai borvidék:

a.) Etyeki körzet: Alcsútdoboz, Bicske, Csabdi, Etyek, Felcsút, Gyúró, Kajászó, Martonvásár, Tordas, Vál, Budapest XXII. kerület Budafok

b.) Budai körzet: Budajenő, Budakeszi, Pilisborosjenő, Telki, Tök, Üröm

c.) Velencei körzet: Gárdony, Kápolnásnyék, Nadap, Pákozd, Pázmánd, Sukoró, Velence

9. Móri borvidék:

Csákberény, Csókakő, Mór, Pusztavám, Söréd, Zámoly

10. Pannonhalmi borvidék

Écs, Felpéc, Győr-Ménfőcsanak, Gyórság, Gyórszemere, Győrújbarát, Kajárpec, Nyalka, Nyúl, Pannonhalma, Pázmándfalu, Ravazd, Tényő

11. Somlói borvidék:

a.) Somlói körzet: Doba, Somlójenő, Somlószőlős, Somlóvásárhely

b.) Kissomlyó-Sághegyi körzet: Borgáta, Celldömölk, Kemeneskápolna, Kissomlyó, Mesteri, Sitke

12. Soproni borvidék:

a.) Soproni körzet: Fertőboz, Fertőendréd, Fertőrákos, Fertőszentmiklós, Fertőszéplak, Harka, Hidegség, Kópháza, Nagycenk, Sopron

b.) Kőszegi körzet: Csepreg, Felsőcsatár, Kőszeg, Vaskeresztes

13. Balatonboglári borvidék:

a.) Balatonlelle körzet: Andocs, Balatonboglár, Balatonlelle, Balatonendréd, Balatonőszöd, Balatonszabadi, Balatonszemes, Gyugy, Karád, Kőröshegy, Kötcse, Látrány, Lengyeltóti, Ordacsehi, Somogytúr, Szólád, Szőlősgyörök, Visz, Zamárdi

b.) Marcali körzet: Balatonberény, Balatonkeresztúr, Böhönye, Csurgó, Hollád, Kéthely, Marcali, Somogysámson,

14. Pécsi borvidék

- a.) Pécsi körzet: Boda, Cserkút, Hosszúhetény, Ivánbattyán, Keszü, Kiskassa, Kővágószőlős, Kővágótöttös, Mecseknádasd, Pécs, Pécsvárad, Szemely
- b.) Versendi körzet: Babarc, Bár, Bóly, Dunaszekcső, Hásságy, Lánycsók, Máriakéménd, Mohács, Monyoród, Nagynyárád, Olasz, Szajk, Szederkény, Versend
- c.) Szigetvári körzet: Helesfa, Kispeterd, Mozsgó, Nagypeterd, Nyugotszenterzsébet, Szentlőrinc, Szigetvár
- d.) Kaposi körzet: Kaposhomok, Kaposkeresztúr, Kercesliget, Mosdós, Nagyberki, Szabadi

15. Szekszárdi borvidék:

Alsónána, Alsónyék, Báta, Bátaszék, Decs, Harc, Medina, Mórág, Ócsény, Sióagárd, Szálka, Szekszárd, Várdomb, Zomba

16. Villányi borvidék:

- a.) Villányi körzet: Kisharsány, Nagyarsány, Palkonya, Villány, Villánykövesd
- b.) Siklósi körzet: Bisse, Csarnóta, Dióviszló, Harkány, Hegyszentmárton, Kistótfalu, Márfa, Nagytótfalu, Siklós, Szava, Túrony, Vokány

17. Bükkaljai borvidék:

Aszaló, Barabás, Bogács, Borsodgeszt, Bükkaranyos, Bükkszécs, Cserépfalu, Cserépváralja, Edelény, Emőd, Harsány, Kács, Kisgyőr, Kistokaj, Mályi, Megyaszó, Mezőkövesd, Miskolc, Nyékládháza, Sály, Szikszó, Tard, Tibolddaróc, Vatta

18. Egri borvidék:

- a.) Egri körzet: Andornaktálya, Demjén, Eger, Egerbakta, Egerszalók, Egerszólát, Felsőtárkány, Kerecsend, Maklár, Nagytálya, Noszvaj, Novaj, Ostoros, Szomolya
- b.) Debrői körzet: Aldebrő, Feldebrő, Tófalú, Verpelét, Kompolt, Tarnaszentmária

19. Mátrai borvidék:

- a.) Mátrai körzet: Abasár, Apc, Atkár, Detk, Domoszló, Ecséd, Gyöngyös, Gyöngyöshalász, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöspata, Gyöngyössolymos, Gyöngyöstarján, Halmajugra, Hatvan, Karácsond, Kisnána, Markaz, Nagyréde, Pásztó, Rózsaszentmárton, Szücsi, Vécs, Visonta
- b.) Síkvidéki körzet: Kerepes, Kisnémedi, Mogyoród, Órbottyán, Szada, Szendehegy, Vác, Vácegres, Vácrátót, Veresegyház

20. Tokaji borvidék:

Abaújszántó, Bekecs, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Bodrogolaszi, Erdőbénye, Erdőhorváti, Golop, Hercegekút, Legyesbénye, Makkoshotyka, Mád, Mezőzombor, Monok, Olaszliszka, Rátka, Sárzasadány, Sárospatak, Szegi, Szegilong, Szerencs, Tarcal, Tállya, Tokaj, Tolcsva, Vámosújfalud

21. Balaton melléke borvidék

a.) Balaton melléki körzet: Bárbaltavár, Csáford, Dióskál, Egeracsa, Galambok, Garabonc, Kallósd, Nagyrada, Nemessándorháza, Orosztony, Pakod, Pölöske, Sármellék, Szentgyörgyvár, Vindornyalak, Vindornyaszőlős, Zalabér, Zalakaros, Zalaszaabar, Zalaszántó, Zalaszentgrót

b.) Muravidéki körzet: Bak, Becsehely, Borsfa, Csörnyeföld, Dobri, Eszteregnye, Homokkomárom, Kerkateskánd, Lenti, Letenye, Magyarszerdahely, Miháld, Murarátka, Muraszemenye, Nagykanizsa, Rigyác, Sand, Söjtör, Szécsisziget, Tormafölde, Tótszentmárton, Valkonya, Zajk

22. Tolnai borvidék

a.) Tolnai körzet: Bölcске, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy, Gyöng, Györköny, Kölesd, Madocsa, Paks, Sárszentlőrinc, Tengelic, Tolna

b.) Völgységi körzet: Aparhant, Bátaapáti, Bonyhád, Bonyhádvarasd, Dúzs, Grábóc, Györe, Hidas, Izmény, Kisdorog, Kismányok, Kisvejke, Lengyel, Mőcsény, Mucsfa, Mucsi, Nagymányok, Tevel, Závod

c.) Tamási körzet: Aba, Felsőnyék, Hőgyész, Igar, Iregszemcse, Magyarkeszi, Nagyszékely, Nagyszokoly, Ozora, Pincehely, Seregélyes, Simontornya, Szabadbattyán, Szabadhídvég, Tamási, Tolnanémedi.